

Idræt ved fronten

Fra uorganiseret til organiseret idræt i Finland under og efter 2. verdenskrig

Af Niels Kayser Nielsen

Den 12. marts 1940 sluttede Vinterkrigen mellem Finland og Sovjetunionen. Finland havde efter en heroisk indsats lidt et smerteligt nederlag. 22.500 finner mistede livet eller meldtes savnede. Økonomisk medførte krigen – og fredsftalen – at Finland mistede 10 pct. af sit opdyrkede landbrugsareal og 11 pct. af sine skovarealer, hovedsageligt beliggende i Karelen. Indbyggerne i de områder, der måtte afstås, forlod deres hjemegne og satte kursen vestpå. Det bevirkede, at der skulle skaffes indkomstmuligheder for tusinder af evakuerede. Det finske samfund gik hårde tider i møde, og det var nærliggende at holde sig til J. L. Runebergs gamle ord om, at »vårt land är fattigt och skall så förbli«.

Den mistrøstige situation medførte stærke reaktioner og revanchistiske ønsker, især hos de højrekræfter, der allerede i 1930'erne havde ytret forhåbninger om oprettelsen af et Storfinland med inddragelse af de områder langt borte i Østkarelen på den anden side af den hidtidige grænse, der blev opfattet som gamle, »ægte« finske, og som led under ikke kun russisk, men også sovjetkommunistisk undertrykkelse. På samme måde som borgerkrigen i 1918 var blevet lanceret som en frihedskrig mod russiske overgreb¹, blev der også nu talt om en ny befrielseskrig, som denne gang gjaldt tilbageerobring af de områder i Karelen, der blev tabt ved Vinterkrigsfreden i Moskva. Og den 26.6.1941 – fire dage ef-

ter Tysklands angreb på Sovjetunionen – sluttede Finland op på Tysklands side og indledte det, som senere er kommet til at gå under betegnelsen Fortsættelseskrigen.

Det er idrætshistoriske aspekter af denne fortsættelseskrig, der skal tages op til behandling i denne artikel, ud fra et ønske om dels at belyse et vigtigt afsnit i et nordisk broderlands historie i dette århundrede, dels at kaste lys over det særegne forhold mellem uorganiseret og organiseret idræt, der takket være de ekstraordinære forhold gjorde sig gældende overalt i Norden under 2. verdenskrig – og i Finland i særdeleshed.

Delte meninger

Ikke alle i det finske samfund var lige begejstrede for Fortsættelseskrigen². Det gjaldt således hovedparten af det »røde« Finland, der, som Heikki Ylikangas har påvist så detaljeret, var blevet knust ved henrettelsesmassakrerne under borgerkrigen i 1918 og de efterfølgende fangelejr-ophold. Da Vinterkrigen brød ud i 1939, blev de »røde« og deres efterkommere ikke indkaldt til egentlige militære operationer. De havde derfor ikke et åbenlyst revanchistisk motiv i 1941, ligesom deres ønske om at indgå i krigshandlinger med det sovjetiske forbillede-land næppe har været stort. Ikke desto mindre blev de indkaldt til Fortsættelseskrigen, hvor der

for alvor var brug for alle mand af huse til det vidtløftige storfinske befrielses- og revancheprojekt. Det betød, at medens der kun blev indkaldt ca. 300.000 soldater til Vinterkrigen, var tallet ca. det dobbelte ved Fortsættelseskrigen³.

Men også andre kræfter end socialistiske og kommunistiske arbejdere var skeptiske overfor de storfinske drømme. Det gjaldt ikke mindst mange i den svensktalende befolkning, og her i særdeleshed de bønder og håndværkere, som boede oppe i Österbotten på den finske vestkyst. Set fra denne horisont, hvor man pr. tradition altid har haft blikket rettet mod Sverige, og i mangt og meget har opfattet Stockholm som den relevante metropol frem for Helsingfors, forekom det at være galmandsværk at indlede et storstilet felttog langt bort i Karelen. Til trods for dette stillede man op, men uden større entusiasme, idet man havde en fornemmelse af, at krigen også blev sat i værk af stærke kræfter inden for den finske storkapital i almindelighed og skovindustrien i særdeleshed, der så uanede indkomstmuligheder i erbringen af store skovområder østpå⁴. Situationen sammenfattes af sømanden og soldaten Myra, som Hilding Nyström citerer i sin på dagbogsoptegnelser baserede bog *Krigare 1944*: »Jaa pojkar, va har vi som talar svenska här att göra? I rysskogen! Vi som är friska i huve borde inte va med å vakta en ruttan sak«⁵.

Også i finske idrættskredse var der delte meninger om krigsdeltagelsen. Der var i 1920'erne og 1930'erne foregået en hel del idrætsaktiviteter (skydning, atletik og skiløb) i de højreorienterede paramilitære hjemmeværnskorps, der under betegnelsen »skyddskåren« havde spillet en betydelig rolle i mordudrensningerne under borgerkrigen og i militariseringen af den finske højrefløj i 1930'ernes første år⁶. Disse

»skyddskår«, der eksisterede ved siden af den egentlige foreningsorganiserede idræt, lagde delvis grunden til de finske troppers gode fysiske form under Vinterkrigen⁷. I disse kredse nærede man en stærk sympati for Tyskland.

I det hele taget var den finske idrætsverden stærkt politiseret i mellemkrigstiden. Ligesom mange »røde« blev udelukket fra soldat-tjeneste, blev mange nægtet optagelse i Finlands Gymnastik- og Idrætsforbund (SVUL), fordi de havde stået på den »røde« side i borgerkrigen. De dannede derfor, ikke kun af ideologiske grunde, men også for at få tilfredsstillet deres konkurrenceiver, Finlands Arbejderidrætsforbund (TUL)⁸, som ikke unaturligt havde et noget ambivalent forhold til krigsdeltagelsen, idet man var sovjet-orienteret.

På den anden side var der andre inden for idrætsverdenen, som i de sidste år af 1930'erne nærede langt større interesse for et fællesnordisk idrætssamarbejde end for både russiske og tyske kontakter. Det gjaldt ikke mindst den del af den finske idrætsverden, som lagde vægt på den sportive del af idrætten, og som derfor var mere anglofilit end germanofilit orienteret.

I det arkivmateriale vedr. finsk idrætssamarbejde med det øvrige Norden i årene forud for og under 2. verdenskrig, som befinder sig i Finlands Idrottsarkiv, er der adskillige kilder, som vidner om en lavmælt, men dog markeret modstand mod finsk inddragelse i krigshandlingerne på tysk side. Man aner ligeledes en irritation over, at man ikke kunne fortsætte det nordiske idrætssamarbejde, der ellers var blevet intensiveret i de sidste par år af 1930'erne. Her knyttede den finske politik og kulturelle orientering i det hele taget sig atter til Norden, især efter at Kyösti Kallio var blevet præsident i 1937. Det skete i takt med, at man i Finland som i de øvrige nordiske

lande etablerede et samarbejde mellem land og by, den såkaldte »rødmylle-alliance« mellem bønder og arbejdere, – ligesom der var stærke kræfter fremme i Finland om en fællesnordisk neutralitetspolitik.

Denne neutralitet passede som fod i hose til idrætsverdenens ønske om at fremstå som upolitisk. Det er således med sorg over ikke at kunne få lov at dyrke idræt i fred, at fx Finska Bollförbundet (FB) i et brev af 1.4.1940 skriver til DBU, Norsk Fotballforbund og Svenska Fotbollförbundet, at der ikke kan spilles fodbold før end muligvis til efteråret. Årsagen er at »några av våra bästa spelare hava stupat, några sårats och just nu vet ingen, när vi kunna börja med fotbollsträningen«⁹. Til DBU skriver man 26.9.1940, at man er helt enig i, at samarbejdet skal genoptages foråret 1941¹⁰ – og i et udateret telegram (sandsynligvis af 4.8.1942) ligeledes til DBU meddeler man, at den påtænkte landskamp 13. 9. beklageligvis ikke kan gennemføres, da spillerne ikke har kunnet frigøres til træning og match i tilstrækkeligt omfang¹¹.

I det hele taget gik idrætssamarbejdet mellem Finland og de øvrige nordiske lande stort set i stå i løbet af Fortsættelseskriegen. Under Vinterkrigen, som var kort og desuden foregik på den del af året, hvor primært skikonkurrencer kunne påvirkes af situationen, havde der ikke været nævneværdige forstyrrelser. Anderledes blev det under Fortsættelseskriegen. Idrætsarrangementer og landskampe måtte aflyses, dels af hensyn til udenrigspolitisk opportuniste, dels fordi udøverne var indkaldt til fronten og i nogle tilfælde var blevet dræbt. Dette vakte selvsagt bestyrtelse i de øvrige nordiske lande, og af korrespondencerne mellem de danske og finske ledere strømmer medfølelsen over de forfærdelige forhold finnerne i møde. I et brev fra DBU til Finska Bollförbundet 22.8.

1942 giver man »Udtryk for Håbet om, at den Tid ikke er fjern, da vi atter kan genoptage Landskampforbindelserne«¹², hvorefter korrespondenserne i øvrigt langsomt dør ud, for helt at ophøre gennem hele 1944 og frem til den danske befrielse 4.5. 1945, hvor Finska Bollförbundets mangeårige formand Erik von Frenckell sender et lykønskningstelegram, hvori han meddeler, at forbundet, »som med beundran har följt Danmarks årslånga frihetskamp« sender gratulationer¹³.

IR 61

Imidlertid kan der også være grund til at påpege, at krigen ikke kun indebar død og ødelæggelse, og at den ingenlunde heller indebar ophør af al idrætsaktivitet. Som illustration heraf kan man tage udgangspunkt i situationen hos den måske mest berømte af samtlige finske troppeenheder under 2. verdenskrig, som ejendommeligt nok også kom til at spille en væsentlig rolle for finsk idræthistorie i de sidste år af 2. verdenskrig og i årene derefter. Det drejer sig om det berømte infanteriregiment IR 61, som fortjener sin egen omtale, inden der skal kastes lys over de idrætslige aspekter. Idrætten må her komme i anden række.

Når IR 61 er gået over i finsk historie, skyldes det ikke mindst den rolle, regimentet spillede i krigshandlingerne på Det karelske Næs i tiden omkring og efter Mid-sommer 1944, nemlig i forbindelse med det slag, der i dag i finsk offentlighed er kendt under betegnelsen Slaget ved Tienhaara, og som givetvis bliver opfattet som den mest navnkundige og heroiske af alle finsk-russiske kampe under hele 2. verdenskrig.

Der er flere årsager til denne berømmelse. For det første må man holde sig for øje,

at slaget foregik midt under krigens sidste krampetrækninger, nemlig på det tidspunkt hvor alle naive og florumvundne drømme om et Storfinland, som skulle strække sig helt til Fjernkarelen på den anden side af Ladoga, havde lidt skibbrud, og hvor deserteringerne for alvor tog til. Nu gjaldt det ikke længere ekspansion, men forsvar. Man var inde i en fase af krigen, hvor det gjaldt om at redde, hvad reddes kunne, og hvor også folk, der havde været modstandere af Fortsættelseskrigen, helhjertet kunne stille op. På den måde mindede situationen nu langt mere om forholdene under Vinterkrigen, der med sit forsvarspræg var væsensforskellig fra Fortsættelsekrigen. Sagen var den, at russerne nu trykkede på med vældige troppekonzentrationer, som blev understøttet af tungt artilleri og luftvåben. De idylliske områder på Næsset ud til Den finske Vig, hvor bl. a. Edith Södergran og den kulturradikale kreds omkring Tulenkantaja-gruppen havde levet, var tabt¹⁴, den gamle kosmopolitiske by Viborg på Det karelske Næs – Finlands næststørste – umiddelbart nordvest for Leningrad var faldet og borgerne evakueret under dramatiske forhold¹⁵. Russerne var nu klar til at rykke frem langs hele den finske sydkyst på vej mod Helsingfors.

Den anden årsag til, at Tienhaara er blevet berømt, er, at slaget her blev udkæmpet med tropper, som ellers ikke havde været synderligt begejstrerede for Fortsættelsekrigen, nemlig finlandssvenske soldater, rekrutterede dels blandt befolkningen i Nyländ og Åboland mod syd, dels fra Österbotten mod nord, som ellers ikke ubetinget havde følt, at Fortsættelsekrigen var deres krig. Fra finlandssvensk side hævdes det i dag fra flere sider, at det var med fuldt overlæg, at den finske hærledelse som en forlængelse af 1930'ernes forfinskningspolitik, placerede de svensktalende tropper

på uriasposten ved Tienhaara. I den officielle krigshistoriske litteratur er Tienhaara behandlet ganske sparsomt, medens det står så meget desto stærkere i den folkelige erindring om 2. verdenskrig, især i svensktalende kredse.

Den tredje årsag til berømmelsen er nok den, der har betydet mest. Her ved Tienhaara, nærmere bestemt ved det lille sund Kivisillansalmi (Stenbrosund), hvor Saima kanal løber ud i Den finske Vig, og samtidig overskæres af jernbanelinjen Leningrad-Helsingfors, forskansede det finlandssvenske infanteriregimentet IR 61 sig og formåede efter umenneskelige lidelser – i et 5-6 dages uafbrudt russisk infanteri- og artilleriangreb støttet af luftvåben – at stoppe russernes fremmarch, således at Tienhaara i dag også går under navnet »Finlands lås«. Det blodige slag, som i løbet af en uges tid kostede ca. 100 enten døde eller sårede blandt regimentets tropper hver dag¹⁶ (der var meget større tab på sovjetisk side), har vi et grundigt kendskab til takket være en 3-4 særdeles udførlige skildringer, baseret på dagbogsoptegnelser ført af soldater, som deltog i og overlevede de uhyrlige dage omkring Sct. Hans 1944¹⁷.

Som nævnt var IR 61 sammensat af svensktalende finske troppeenheder. Flere af dets folk havde været med allerede i Vinterkrigen, men selve regimentet havde sommeren 1944 dog »kun« været ved fronten i 3 år, idet det var blevet dannet sommeren 1941. Som følge heraf havde det også været med i frontafsnittet i Fjernkarelen nord og øst for Ladoga og var her trængt så langt frem som til Onega, hvor det på den såkaldte Svir-front også havde lidt betragtelige tab.

Tiden i Østkarelen indebar dog langt fra konstant krig. En stor del af tiden gik med at befæste og udbygge stillingerne – til soldaternes store fortrydelse, idet det indebar

et evindeligt slid med vedvarende tungt arbejde, der af mange blev opfattet som ren og skær militærdisciplin for disciplinens egen skyld. Men der var også tid til andre aktiviteter, herunder idrætsaktiviteter. Det blev således afholdt både skydekurrencer og fodbold- samt atletikstævner, hvor ikke mindst skydekurrencerne var populære¹⁸.

Disse idrætsaktiviteter skulle indirekte komme til at give genlyd over hele Finland. Sagen var nemlig den, at der blandt de österbottniske dele af IR 61 også fandtes en del tropper, som var ivrige fodboldspillere, og som i deres civile liv spillede for klubben IFK Vasa i den finske 1. division. Denne klub tilhører Finlands ældste og stolteste.

IFK Vasa

IFK Vasa er stiftet 19. september 1900 af realskoleelever og gymnasiaster ved Vasa svenska lyceum med Harry Schauman som drivende kraft. Han havde inden da foretaget sin første rejse til Stockholm på egen hånd, og det er formodentlig de tætte kontakter til Sverige, der bevirkede, at han i 1900 under inspiration af såvel den dyrkelse af ungdommen, der i disse år var så stærk i Sverige¹⁹, som Coubertins olympiske idealisme fattede interesse for idrætsverdenen – til trods for at hans krop ellers ikke umiddelbart var en idrætskrop, idet han var tung og undersætsig²⁰.

Den udløsende faktor var stiftelsen af IFK-idrætsbevægelsen i Sverige i 1895, hvor en række unge gymnasiaster ved Norra Reals läroverk i Stockholm, under ledelse af Louis Zettersten, besluttede at danne en idrætsforening, som skulle tage sig af idræt, selskabelighed og udflugter, efter at man i 1893, inden for rammerne af den idealistiske og fædrelandskærlige »Kam-

meratbevægelse«, var begyndt at udsende en såkaldt »Kamrat-tidning«. IFK Stockholm blev den første forening inden for Kammeratbevægelsen, som havde idræt på programmet, men flere fulgte snart efter, bl.a. i Luleå, Jönköping og Göteborg, hvor den berømte IFK Göteborg også blev stiftet dette år, men først kom i gang for alvor i 1897²¹, samt i bl. a. Sundsvall og Halms-tad, hvor i sidstnævnte tilfælde den unge Ernst Wigforss, som senere skulle blive svensk finansminister og én af hovedmændene bag opbygningren af »Folkhemmet«, var medlem allerede i 1895, dvs. som 14-årig²².

Takket være et opråb i Kamrat-tidningen, som også blev læst i svensk-talende kredse i Finland, nåede ønsket om at stifte idrætsforeninger også hertil. I første omgang til Uleåborg, men derefter også til Helsingfors, hvor den initiativrige Uno Westerholm – den finlandssvenske idræts fader – blev den drivende kraft, der i efteråret 1899 arrangerede de første klubkurrencer i IFK Helsingfors i Kajsaniemi-parken midt i byen²³.

Også Harry Schauman oppe i Vasa fattede interesse for idrætssagen, efter at Vasa svenska lyceum allerede i 1896 havde stiftet en »kamratförening«, som dog ikke synes at have haft idræt på programmet. Det fik den først, da Schauman fik interesse for at samle skoledrengenes uorganiserede idrætsaktiviteter i form af løb, højdespring, kuglestød og skiløb i en egentlig foreningsform i foreningen IFK Vasa²⁴.

Allerede 1901 havde man atletik, cykling og tennis på programmet om sommeren, samt skiløb og skøjteløb om vinteren. I en notits i Finsk Idrottsblads 1. årgang (1904) om idrætten i Vasa skriver signatøren H. S-n., at »IFK är den mest tidsenliga förening« og at »Intresset för kroppsövningar är i ständigt stigande på vår

ort«²⁵. I 1907 kom så fodbold til blandt aktiviteterne, hvor man dette år arrangerede den første fodboldturnering i Vasa. Samme år skete der imidlertid en spaltning af IFK Vasa, idet en række af de ældre medlemmer brød ud og dannede idrætsforeningen Vasa Idrottssällskap (VIS). Årsagen hertil er ikke ganske klar, men ifølge VIS' jubilæumsskrift fra 1937 spillede det ind, at de unge mennesker i IFK var nok så interesserede i dans, amatørteater og selskabelighed som i idræt²⁶, så at de egentligt idrætsinteresserede havde behov for en egen forening. Igennem de næste par tiår var IFK og VIS hårde konkurrenter, indtil man i 1929 blev enige om at dele opgaverne mellem sig, således at VIS tog sig af gymnastik, atletik, skiløb og øvrige aktiviteter, medens IFK blev en specialforening for fodbold om sommeren og bandy om vinteren²⁷.

Det blev for IFK startskuddet til en relativt hurtig march til toppen af finsk fodbold i løbet af 1930'erne, hvor Finlands Bollförbund i 1930 havde besluttet af komplettere det tidligere cup-system med et pointseriesystem. Inden for rammerne heraf kvalificerede IFK Vasa sig i 1934 – sammen med byens førende finsksprogede idrætsforening Vaasan Palloseura (VPS) – til 1. division. Herefter begyndte de første landsholdsspillere også at komme, idet Lasse »Gandhi« Nordlund i 1937 som klubbens første spiller debuterede på B-landsholdet i en kamp mod Estland, medens Erik Beijar debuterede på det »rigtige« A-landshold i 1939 i en kamp mod Letland²⁸. IFK Vasa var for alvor kommet på det finske fodbold-landkort. – Og så kom krigen.

IR 61 og IFK Vasa

Fortsættelseskrigen, som brød ud sommeren 1941, indebar, at der kun blev spillet 11

runder af fodboldturneringen det år. Herefter brød alting sammen: Spillerne skulle til fronten.

For mange af IFK'erne betød det, at man skulle tjenestegøre i det svensksprogede regiments IR 61, nærmere bestemt dets granatkasterkompagni, som blev sammensat i Vasa, og som hovedsageligt bestod af vasaborgere, herunder adskillige IFK'ere. Chefen for dette kompagni var Georg Braxén, som var reservemålmand på IFKs 1. hold. Og hvad var da mere naturligt end, at man straks gik i gang med at sammensætte et provisorisk kompagnihold, som trænede uorganiseret dels indbyrdes, dels med andre grupper i kompagniet.

I første omgang blev IR 61 indsat ved kystforsvaret i Östra Nyland, dvs. mellem Helsingfors og den russiske grænse, men sommeren 1942 blev man overflyttet til Svir-fronten i Fjernkarelen. Nogle af de ældre IFK-soldater var nu blevet hjemsendt, men nye kom til, således at IR 61's regimentshold i fodbold var sammensat af en stamme af 9 førsteholdsspillere fra Vasa IFK. Indimellem den farlige patruljering og de regulære kamphandlinger var der lejlighed til at spille fodbold på nærliggende enge²⁹. – Disse muligheder blev ikke mindre, da yderligere en IFK'er, »Muffa« Hellström, blev udnævnt til IR 61's idræts-officer. Han sørgede i sin egenskab heraf for at placere en lejr for regimentets fodboldelite i den lille by Podporosje ca. 10-15 kilometer bag fronten, hvortil, som rimeligt var ud fra den målsætning, hovedparten af IFK'ernes bedste spillere samt adskillige andre blev sendt i perioder. Her på god afstand af den nervepirrende front blev man sat til bygge beskyttelsesrum, arbejde med telefon- og elstolper og deslige, men fik så også lov til at træne fodbold, når disse obligatoriske gøremål var overståede. På den måde opstod der her en mere el-

ler mindre uorganiseret træningslejr, hvor man stort set spillede fodbold hver dag.

Sommeren 1942 blev der også arrangeret en egentlig fodboldturnering for den 17. divisions enheder, hvortil IR 61 hørte. Man lod i alt 5 hold spille mod hinanden. Den sidste og afgørende kamp stod mellem IR 61/IFK Vasa og Hammarens sektion, der hovedsageligt rekrutteredes fra GBK i Gamla Karleby, en klub som IFK normalt ikke havde problemer med. Men denne gang gik det galt: GBK'erne indbød nemlig aftenen forinden til kammeratligt samvær med fortæring af lidt ekstraordinær forplejning, hvori indgik den fra fronten så velkendte drik »Skovens sus«. IFK tog med glæde mod tilbuddet, medens de snu GBK'ere sørgede for at undgå »suset« og satsede i stedet på vand. Resultatet næste dag blev et forsmædeligt nederlag til Hammaren/GBK, som ellers var turneringens dårligste hold, hvorefter IR 61/IFK måtte nøjes med bronze.

Også sommeren 1943 blev tilbragt ved Svir-fronten; under lignende omstændigheder som året forinden. Den uorganiserede fodboldtræningslejr fortsatte ligeledes, nu hvor fronten for alvor havde udviklet sig til en stilfærdig, omend ikke helt ufarlig stillingskrig. Det samme gjaldt 17. divisions fodboldturnering, hvor IR 61/IFK dette år tog sig i agt for »Skovens sus« og vandt turneringen suverænt. – Som belønning herfor fik man lov at tage på orlov tilbage til Vasa og den organiserede idræt og led her sæsonens eneste nederlag til de tilbageblevne IFK'ere.

I 1943 forsøgte Finlands Bollförbundet igen at genoptage divisionsturneringen. Den havde ligget stille siden 1941, men IFK havde foråret dette år kvalificeret sig til 1. division ved at vinde 2. division og var nu klar til at spille i 1. division. Konkret skete der det, at Bollförbundet og Ar-

betaridrottsförbundet blev enige om en fælles mesterskabsserie. Bollförbundet udvirkede for sit vedkommende orlov for de spillere, der lå rundt omkring ved fronterne. Til de tre runder, som man nåede at afvikle, skulle Vasa IFK udover dem, der boede hjemme i Vasa, hente 5 front-spillere, hvis togrejser skulle koordineres. Det lykkedes, og IFK vandt to af kampene og fik uafgjort i den sidste. Den blev spillet mod IFK Helsingfors på Helsingfors stadion og blev undervejs afbrudt af luftalarm. Den uorganiserede træning ved fronten havde bestået sin prøve, men turneringen blev ikke spillet til ende, således at IFK ikke kunne høste den fulde triumf.

Imidlertid lå der yderligere succes'er og ventede. Omend det tog tid, idet afslutningen på Fortsættelseskrigen satte en stopper for al videre idræt i 1944. Først foråret 1945 kunne man så afvikle de resterende kampe fra sæsonen 1943-44. Dem vandt IFK Vasa også og var så klar til finalen, hvor TPS fra Åbo blev slået så klart som 5-1. Af dette holds spillere havde 7 ligget ved Svir-fronten og spillet fodbold sammen i IR 61.

Samme år – 1945 – skulle man ligeledes spille om årets »normale« mesterskab, der nu blev afviklet i form af en cup-serie. Her fik TPS imidlertid revanche over IFK med en sejr på 2-1. Men IFK Vasa opnåede alligevel sin »hævn« i 1945, i og med at hele 6 IFK'ere dette år spillede på landsholdet, hvor Sverige dog vandt store sejre i de to landskampe, der blev spillet.

I de næste 3-4 år fortsatte man, hvor man slap – med det hold der fortsat var bygget op omkring »Svir-stammen«. I 1948 vandt man sit fjerde mesterskab siden 1943-44, heraf de tre sidste i træk (kun i 1945s cup-serie glap det), og i 1947 bar hele 8 spillere landsholdstrøjen i en eller flere kampe. En sådan præstation havde finsk

fodbold ikke set, siden HJK fra Helsingfors i årene 1917-19 tre år i træk vandt mesterskabet, som dengang desuden blev afviklet som en pokalturnering.

Når man tager i betragtning, som den finske dagspresse var enig om i sin vurdering af holdets enestående præstationer, at dets fornemste egenskab var en påfaldende homogenitet, ligger det ikke fjernt at finde årsagen hertil i det uformelle, men nok så intensive træningsarbejde, der fandt sted på Svir-fronten med såvel intensiv konditionstræning som øvelser i teknik samt for det tredje oparbejdelsen af et stærkt kammeratskab takket være det flerårige samvær i ikke mindst stressede situationer. Hvor paradoksalt det end måtte lyde, var det netop de ekstraordinære forhold, som gjorde, at dette Vasa-hold fandt sammen i en enhed, der stod stærkt, da man vendte tilbage til nogenlunde normaliserede forhold efter Fortsættelseskrigens afslutning efteråret 1944.

Sammenfatning

Denne historie om idræt ved fronten under 2. verdenskrig i Finland peger på, at grænsen mellem uorganiseret og organiseret idræt til enhver tid er et porøst forehavende. Det er næppe klogt at operere med et alt for robust skel mellem disse to idrætslige dimensioner. I praksis er skillelinjen mellem dem nemlig uhyre svær at trække. Mest af alt er der nok tale om en analytisk skelnen. Også sportsfolk, som færdes i et formaliseret og gennemorganiseret klubliv, forholder sig til regler og adfærdskodex'er, som ikke er kodificerede, men rummer det element af spontanitet og umiddelbarhed, der i sin egenskab af kontingens og umulig planlægning gør, at man kan udholde selv store træningsmængder. – Og på den anden side synes den uorganiserede idræt også

hurtigt at måtte finde en vis organiseret form for samvær. Når man fx står og kikker på børns spontane iscenesættelse af et tilfældigt gadehockey-spil, viser det sig, at de straks lægger rammer om spillet i form af bestemte regler. Disse regler overholdes, fordi de er den basale mulighedsbetingelse for selve spillets afholdelse. Hvis ikke de er til stede, bryder spiller lynhurtigt sammen og ophører.

Set i lyset heraf er der intet ekstraordinært ved den kombination af træningslejr og sportiv succes, som IFK Vasa oplevede i årene under og efter 2. verdenskrig. Man indretter sig og finder sammen – snart i foreninger, snart udenfor. Og denne foreningskonstruktion er i sig selv et yderst skrøbeligt forehavende, der – historisk set – har levet et liv præget af store omvæltninger: snart har man oprettet foreninger, snart har man nedlagt dem. Nogen større permanens har der aldrig været tale om. Det er de færreste foreninger, herunder også idrætsforeninger, som har levet et kontinuert liv. Det understreger yderligere, at relationen mellem organiseret og uorganiseret idræt er et højst relativt fænomen.

Perspektivering

Set i et finsk perspektiv er IFK Vasa og IR 61's historie både signifikant i sig selv og kendetegnet af et mere alment perspektiv. Den markerer nemlig både et vigtigt idræts-historisk og nationsmæssigt skridt, hvortil idrætten i høj grad bidrog. Op til Vinterkrigen var nemlig såvel det finske samfund generelt som den finske idræts i særdeleshed uhyre splittet. Sårene fra Borgerkrigen var endnu åbne. – Det hænger sammen med de særlige forhold for »nation building« i Finland, hvortil også idrætten bidrog.

Her havde ikke mindst De olympiske Lege i Stockholm 1912 spillet en afgøren-

de rolle for den finske nationale selvbevidsthed. Finland fik tilladelse til en selvstændig repræsentation til trods for, at landet fortsat var en del af det russiske kejserrige. Ved selve indmarchen på Stockholms Stadion gik det finske hold bag et skilt med teksten »Finland« og Gymnastikforeningen i Helsingfors' fane, som dog blev fjernet på opfordring af den russiske trops leder; ikke mindst fordi det svenske publikum havde applauderet så kraftigt under den finske indmarch, især da stadionkorset stemte i med melodien »Björneborgarnas march«. Der var tale om en epokegørende symbolsk repræsentation, som fik stor betydning for den finske nationalisme. Finland var på god vej til at blive placeret som selvstrændigt land på verdenskortet.

Så meget desto større var det chok, som Borgerkrigen i 1918 afstedkom. Ikke så snart havde man i 1917 opnået den længe ønskede selvstændighed, før den interne splittelse brød ud. Den virkede ekstraordinært chokerende, fordi den finske nationale opdragelse, som især de intellektuelle havde varetaget, i så høj grad havde betonet folkefællesskabet. Det gjaldt også en del intellektuelle idrætsteoretikere som fx Lauri Pihkala og Artur Eklund – en nær ven af Harry Schauman – hvor sidstnævnte bl.a. i sin bog *Idrottens filosofi* fra 1917 betonedede idrættens betydning som national krafteksponent³⁰.

Som især Risto Alapuro³¹ og Henrik Stenius³² har påpeget, har den store linje i de intellektuelles historie i Finland været statslig-populistisk, for så vidt som det blev en væsentlig opgave for den finske intellektuelle dels at repræsentere folket overfor myndighederne, dels at opdrage og oplyse dette folk. De intellektuelle skulle lytte til folkets røst og formulere den offentligt, men samtidig sørge for at kvalifi-

cere denne røst. Den centrale opgave var med andre ord at optræde som formidlere mellem folk og stat, med fennomanismen som ideologisk omdrejningspunkt. Hertil blev idrætten opfattet som et såre velegnet instrument, og Harry Schaumans idealistiske initiativ bør også ses i lyset af en sådan bestræbelse. Harry Schauman var i øvrigt i slægt med den Eugen Schauman, der i 1904 begik et attentat mod den russiske generalguvernør i Finland Bobrikov, og som havde taget del i de Schaumanske familiefester i 1890'erne i Vasa³³.

Denne funktion tildelte i mange henseender de finske intellektuelle og idrætsforkæmpere samme rolle som den nationalistiske grundtvigianske bevægelse i Danmark, der ligeledes optrådte som folkerøstformidler, og som også havde samme organiske opfattelse af folk, stat og samfund. Men der er samtidig den væsentlige realpolitiske forskel, at hvor grundtvigianerne kunne tale med i kampen om retten til magten, skulle de finske folkeopdragere (fennomanerne) først skabe denne magt ved at tale, skrive – og sætte idræt i gang. Dvs. at det folkeoplysende arbejde, som det fx ses i oprettelsen af ungdomsforeningerne i slutningen af forrige århundrede i tilslutning til det i 1874 oprettede *Folkoplysningsgesellschaft*, i langt højere grad end i Danmark blev en bevægelse fra oven, for så vidt som nationaldannelse og folkeoplysning her skulle finde sted i ét hug, medens den i Danmark foregik i to tempi, hvilket fremmede etableringen af flere delkulturer, som dog generelt var kendetegnet af samme populistisk-konformistiske præg. Den finske intellektuelle gjorde sig kun langsomt fri af den Runeberg'ske og Topelius'ske idealistiske arv, som længe kastede lange skygger, således at billedet af et solidaritetsforhold mellem »folket« og dets »egen« intelligentsia end-

nu stod stort set uanfægtet i begyndelsen af dette århundrede.

Så meget desto større var chokket i årene 1917 og 1918, hvor den fennomanske drøm blev fuldstændig splintret. For hovedparten af de finske intellektuelle betød det en total omstyrtelse af deres grundsyn: ikke så snart havde man udsigt til en egentlig national dannelse, før »folket« gik amok. Hertil kom den mangel på fornuft og oplysning, som dels kendetegnede de mer eller mindre vilkårlige henrettelser på både hvid og rød side, og den grusomhed, der blev tabernes lod i fangelejrene efter Borgerkrigen. Disse erfaringer efterlod såvel forvirring som skamfuldhed i den finske offentlighed, men forhindrede på den anden side ikke de hvide sejrherre i Borgerkrigen i at håndhæve deres monopol på den rette finskhed særdeles robust og udemokratisk.

Således blev, som Erkki Vasara har påvist, »røde« idrætsudøvere udelukket af Det finske Gymnastik- og Idrætsforbund (SVUL) og måtte derfor danne deres eget Arbejderidrætsforbund (TUL) for at tilfredsstille deres idrætsbehov. Først Vinterkrigen og Fortsættelseskrigen bidrog til at bløde denne frontdannelse op³⁴.

Ligesom det er blevet påpeget, at livet ved fronten betød en udjævning og opblødning af de finske dialekter³⁵, betød mødet mellem de forskellige samfundsklasser og-

så en gradvis udjævning af klassekonflikterne. Nationalismen viste sig her som så ofte før at være en stærkere -isme end de politiske. Også idrætskonflikten mellem SVUL og TUL blev blødt op, for så vidt som den idrætsudøvelse, der fandt sted ved fronten, ikke tog hensyn til de politiske modsætninger. Hertil kom, at hærledelsen så med yderste velvilje på idrætslivet som en modvægt til tristesse, kedsomhed – og det evindelige kortspil. Idrætten kom her ved – som en anden fælles praksis ved siden af selve krigshandlingerne – til at fremstå som nationalt kit, der gik på tværs af de ellers voldsomme klasse- og sprogkonflikter.

I lyset heraf var IFK Vasas sejrssuite på det idrættslige plan med til at forstærke den respekt, som IR 61 ved Tienhaara skabte for finlandssvenskheden. Tienhaara viste, at når det gjaldt den fælles nationale sag, var finlandssvenskerne lige så gode finner som de finsktalende. IFK Vasas mesterskaber understregede dette.

At den goodwill så i dag påny er i aftagende er en anden sag. Nærværende artikelforfatter kunne i 1994 i toget mellem Helsingfors og Jyväskylä se følgende graffiti på herretoiletet: »Hurrit ulos«, dvs. »Ud med finlandssvenskerne«. – Også af den grund fortjener historien om IFK Vasas succes at blive skrevet.

Noter

1. Heikki Ylikangas: Vägen till Tammerfors. Helsingfors 1995.
2. Väinö Linnas verdensberømte forfatterskab er det mest præcise udtryk for den skepsis mod den store finske krigsførelse, som dominerede hos de menige soldater, i modsætning til officerer og befalingsmænd.
3. Heikki Ylikangas: Vägen till Tammerfors. Helsingfors 1995, s. 478.
4. For en forskningsoversigt over motiverne til finsk deltagelse af 2. verdenskrig se Hannes Saarinen (red.): Reports of the Research Projekt Finland in the Second World War, bd. 1-2. Helsingfors 1976. Her i særdeleshed Olli Vehviläinen: Die Erforschung des zweiten Weltkrieges in Finnland, in: ibid, bd. 2, s. 266 ff.
5. Hilding Nyström: Krigare 1944. Helsingfors 1994, s. 20.
6. Erkki Vasara: För fred och kristen tro. Skyddskårsrörelsens upplysningsverksamhet, in: Historisk Tidsskrift för Finland, vol. 80 nr. 2 (1995), s. 178 ff.
7. Kalevi Röpö: Sotilasurheilu suunnan näytännä, in: Finlands idrottshistoriske förenings Årsbok 1995, s. 123 ff.
8. Seppo Hentilä: Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919-1944. Tavastehus 1982.
9. Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Brev fra FB 1. 4. 1940. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.
10. Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Udateret brev fra FB til DBU 1940. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.
11. Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Udateret telegram. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.
12. Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Brev fra DBU 22. 8.1942. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.
13. Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Udateret telegram. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.
14. Kaj Wahlbeck: Karelen – med kärlek. Vasa 1994, s. 13 ff. og 33 ff.
15. Tor Lindholm: Mitt Viborg. Helsingfors 1995.
16. Göran Westerlund: Tienhaara. Finlands lås. Helsingfors 1995, s. 150.
17. Nils-Erik Nyqvist: Sextiättan. Infanteriregimentet 61 1941-44. Helsingfors 1986, Helmer Franzen: Med 3 MGK/IR 61 i fortsättningskriget 1941-1944, in: Bjarne Smeds (red.): Vi ser deras möda. Övermark 1993, s. 157 ff., Hilding Nyström: Krigare 1944. Från Svir till Karelska Näset. Helsingfors 1994, og Göran Westerlund: Tienhaara. Finlands lås. Helsingfors 1995.
18. Helmer Franzen: Med 3 MGK/IR 61 i fortsättningskriget 1941-1944, in: Bjarne Smeds (red.): Vi ser deras möda. Övermark 1993, s. 204.
19. Henrik Berggren: Seklets ungdom. Stockholm 1995.
20. K. Rob. V. Wikman: Harry Schauman. Österbottensk Årsbok 1963. Vasa 1963, se spec. s. 40 ff.
21. Idrottsföreningen Kamraterna (udg.): Idrottsföreningen Kamraterna i Sverige under 100 år 1895-1995. Strängnäs 1995.
22. Hallands Idrottsförbund (udg.): Hallands idrotts-historia. Ett hopp från dåtid till nutid. Örskellunga 1993, s. 54.
23. Ingmar Björkman: Med idrotten i blodet. Några finlandssvenska idrotts-gestalter under mer än 150 år. Helsingfors 1995, s. 109.
24. K. Rob. V. Wikman: Harry Schauman. Österbottensk Årsbok 1963. Vasa 1963, s. 40.
25. Finsk Idrottsblad 1904, s. 11.
26. Jarl Finne: Wasa Idrottssällskap 1907-1937. Wasa Gymnastik- och Fäktklubb 1884-1908. Vasa 1937. s. 31.
27. Herbert Lindén: IFK-rörelsens uppkomst, in: IFK Vasa (udg.): Jubiläumsboken. Vasa 1985, s. 23.
28. Kaj Hagman: Fotbollens första framsteg, in: ibid, s. 48.
29. Det følgende bygger især på Valle Haldin: IFK:are i IR 61 1941-1944, in: ibid, s. 93 ff. Haldin var selv 1. divisionsspiller i IFK og med på holdet ved fronten.
30. Artur Eklund: Idrottens filosofi. Helsingfors 1970 (1917), s. 124 ff.
31. Risto Alapuro: De intellektuelle, staten og nationen, in: Historisk Tidsskrift för Finland vol. 72 (1987), s. 457 ff.
32. Henrik Stenius: Finsketsrörelsens historia fortfarande oskriven, in: Historisk Tidsskrift för Finland vol 77 (1992) nr. 2, s. 284 ff.
33. K. Rob. V. Wikman: Harry Schauman. Österbottensk Årsbok 1963. Vasa 1963, s. 55 f.
34. Erkki Vasara: Sotaa ja urheilua, in: Teijo Pyykönen (red.): Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Helsingfors 1992, s. 303 ff.
35. Lars Huldén: Lokalspråk och romanprosa, in: Yrjö Varpio (red.): Bilden av ett folk. En festskrift till Väinö Linna. Helsingfors 1980. s- 294.

Litteratur

Utrykt materiale:

Finlands Bollförbund – Korrespondens Danmark 1925-45. Finlands Idrottsarkiv. Finlands Idrottsmuseum.

Trykt materiale:

Alapuro, Risto: De intellektuella, staten och nationen, in: Historisk Tidsskrift för Finland vol. 72 (1987).

Berggren, Henrik: Seklets ungdom. Stockholm 1995.

Björkman, Ingmar: Med idrotten i blodet. Några finlandssvenska idrottsgestalter under mer än 150 år. Helsingfors 1995

Eklund, Artur: Idrottens filosofi. Helsingfors 1970 (1917).

Finne, Jarl: Wasa Idrottssällskap 1907-1937. Wasa Gymnastik- och Fäktklubb 1884-1908. Vasa 1937.

Finsk Idrottsblad 1904.

Franzen, Helmer: Med 3 MGK/IR 61 i fortsättningskriget 1941-1944, in: Bjarne Smeds (red.): Vi ser deras möda. Övermark 1993.

Hagman, Kaj: Fotbollens första framsteg, in: IFK Vasa (udg.): Jubiläumsboken. Vasa 1985.

Haldin, Valle: IFK: are i IR 61 1941-1944, in: IFK Vasa (udg.): Jubiläumsboken. Vasa 1985.

Hallands Idrottsförbund (udg.): Hallands idrottshistoria. Ett hopp från dåtid till nutid. Örskelljunga 1993.

Hentilä, Seppo: Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919-1944. Tavastehus 1982.

Huldén, Lars: Lokalspråk och romanprosa, in: Yrjö Varpio (red.): Bilden av ett folk. En festskrift till Väinö Linna. Helsingfors 1980.

Idrottsföreningen Kamraterna (udg.): Idrottsföreningen Kamraterna i Sverige under 100 år 1895-1995. Strängnäs 1995.

Lindén, Herbert: IFK-rörelsens uppkomst, in: IFK Vasa (udg.): Jubiläumsboken. Vasa 1985.

Lindholm, Tor : Mitt Viborg. Helsingfors 1995.

Nyqvist, Nils-Erik: Sextiettan. Infanteriregimentet 61 1941-44. Helsingfors 1986.

Nyström, Hilding: Krigare 1944. Från Svir till Karelska Näset. Helsingfors 1994.

Römpötti, Kalevi: Sotilasurheilu suunnan näyttäjänä, in: Finlands idrottshistoriske förenings Årsbok 1995.

Saarinen, Hannes (red.): Reports of the Research Projekt Finland in the Second World War, bd. 1-2. Helsingfors 1976.

Stenius, Henrik: Finskhetsrörelsens historia fortfarande oskriven, in: Historisk Tidsskrift för Finland vol 77 (1992) nr. 2.

Vasara, Erkki : För fred och kristen tro. Skyddskårsrörelsens upplysningsverksamhet, in: Historisk Tidsskrift för Finland, vol. 80 nr. 2 (1995).

Vasara, Erkki: Sotaa ja urheilua, in: Teijo Pyykkönen (red.): Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Helsingfors 1992.

Vehviläinen, Olli: Die Erforschung des zweiten Weltkrieges in Finnland, in: Hannes Saarinen (red.): Reports of the Research Projekt Finland in the Second World War, bd. 1-2. Helsingfors 1976.

Wahlbeck, Kaj: Karelen – med kärlek. Vasa 1994.

Westerlund, Göran: Tienhaara. Finlands lås. Helsingfors 1995.

Wikman, K. Rob. V: Harry Schauman. Österbottnisk Årsbok 1963. Vasa 1963.

Ylikangas, Heikki: Vägen till Tammerfors. Helsingfors 1995.